

Ranuan kunta

Arviointikertomus 2023

RAHUA
RAHUA

Tarkastuslautakunnan toiminta

Kuntalain mukaan valtuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Tarkastuslautakunnan tehtävänä on arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Valtuusto on hyväksynyt vuoden 2023 talousarvion ja vuosien 2024-2025 taloussuunnitelman kokouksessaan 19.12.2022. **Kunnan taloudessa ja toiminnassa on noudatettava talousarviota.**

Tarkastuslautakunta on kokoontunut vuoden 2023 arviointia varten 7 kertaa.

Tilikauden arvioinnin painopistealueet ovat olleet sivistystoimi ja Ranuan Seudun matkailu Oy.

Arviointia varten tarkastuslautakunta on kuullut hallintokuntien ja tytäryhtiön edustajien selonteot toiminnan ja talouden toteutumisesta.

Santeri Ahola ovat jäävännyt itsensä hyvinvointilautakunnan arvioinnista, Marja-Liisa Vartiainen on jäävännyt itsensä teknisen lautakunnan arvioinnista ja Toivo Sääskilahti on jäävännyt itsensä Ranuan Infra Oy:n arvioinnista. Sirkka Illikainen on jäävännyt itsensä hyvinvointilautakunnan sekä Ranuan Infra Oy:n arvioinnista.

Taloudelliset tavoitteet ja investoinnit

RAHUA
RAHUA

Talousarvion ylitykset ja alitukset

- Ranuan kunnan vuoden 2023 tilinpäätös oli 1,048 miljoona euroa alijäämäinen.

Ylitykset

- Toimintatuotot ylittivät talousarvion lähes 370 tuhannella eurolla.
- Saadut avustukset ylittivät 177 tuhannella eurolla talousarviossa arvioidun.
- Henkilöstökulut ylittivät talousarvion 243 tuhannella eurolla.
 - palkat ja palkkiot 326 tuhannella eurolla.
- Palvelujen ostot ylittivät talousarvion 695 tuhannella eurolla.
- Muut toimintakulut ylittivät talousarvion 138 tuhannella eurolla.
- Toimintakulut kokonaisuudessaan ylittivät talousarvion vajaalla 1,1 miljoonalla eurolla.

Alitukset

- Annetut avustukset jäivät 61 tuhatta euroa alle talousarviossa arvioidun.
- Verotulot alittuivat lähes 280 tuhatta euroa arvioidusta. Kunnallisverotulo alittui 307 tuhannella eurolla arvioidusta. Osuus yhteisöveron tuotosta jäi lähes 44 tuhatta euroa alle talousarviossa arvioidun. Sen sijaan kiinteistövero saatiin 70 tuhatta euroa arvioitua enemmän.
- Rahoitustuottoja saatiin 179 tuhatta arvioitua vähemmän.

Talousarvion ylitykset ja alitukset

Määrärahaylitykset hallinnonaloittain

- Kunnanhallituksen määrärahaylitys 110 tuhatta euroa.
- Hyvinvointilautakunnan/sivistystoimen määrärahaylitys yht. 549 tuhatta euroa (varhaiskasvatus, Kuhan koulu, yläkoulu, projektit).
- Teknisen lautakunnan määrärahaylitys 35 tuhatta euroa. Teknisen lautakunnan osalta valtuusto muutti talousarviota toimintavuonna.
- Ylitykset olivat yhteensä noin 689 tuhatta euroa.

Tarkastuslautakunta muistuttaa, että talousarvio on sitova menojen ja tulojen erotuksen eli neton osalta.

Talousarvion toteuma hallintokunnittain

1.1.-31.12.2023

Käyttötalouden toteuma (€)	TA 2023	Toteuma 1.1.-31.12.2 023	Poikkeama	Toteuma %
Keskusvaalilautakunta	-2	-4	2	200 %
Tarkastuslautakunta	-28	-21	-7	75 %
Kunnanhallitus	-1 442	-1 552	110	108 %
Hyvinvointilautakunta	-10 308	-10 857	549	105 %
Tekninen lautakunta	-1 521	-1 556	35	102 %
Käyttötalousosa yhteensä	-13 301	-13 990	689	105,2 %

Tilinpäätöslaskelmat

Siirtyminen sote-alueille:

- toimintatuotot laskivat lähes 2 miljoonaa euroa
- toimintakulut laskivat lähes 19 miljoonaa euroa
- toimintakate parani lähes 17 miljoonaa euroa
- verotulot vähenivät lähes 5,3 miljoonaa euroa
- valtionosuudet vähenivät vähän yli 13 miljoonaa euroa

Taseen tunnusluvut

Taseen tunnusluvut	2023	2022
Omavaraisuusaste-%	67,63	81,8
Suhteellinen velkaantuneisuus-%	86,56	17,7
Kertynyt yli-/alijäämä (t€)	13 365	14 413
Kertynyt yli-/alijäämä per asukas	3 713	3 983
Lainakanta (t€)	11 500	2 345
Lainat € /asukas	3195	648
Lainat ja vuokravastuut 31.12.2022	26 819	18 027
Lainat ja vuokravastuut € /asukas	7 452	4 981
Asukasmäärä	3 599	3 619

- Suhteellinen velkaantuneisuus on kasvanut 68,86 %-yksikköä
- Lainakanta sekä lainojen suhteellinen osuus per asukas ovat nousseet edellisvuodesta merkittävästi. Kunnan velkamäärä lisääntyi noin 9,5 miljoonaa euroa eli liki viisinkertaistui.
- Kiinteistöleasingvastuut 15,3 miljoonaa euroa
- Lainat ja vuokravastuut kasvoivat 7 452 euroon/asukas (+2 471 euroa)
- Nettoinvestoinnit olivat noin 8,2 miljoonaa euroa

Taseen tunnusluvut

- Kumulatiivista ylijäämää kunnan taseessa on yhteensä noin 13,4 miljoonaa euroa.
- Vuosikate oli toimintavuonna - 262 tuhatta euroa, joka on -73 euroa/asukas. Pitäisi olla positiivinen, ettei juoksevia menoja, mahdollisia investointeja ja lainan lyhennyksiä jouduta jatkossa rahoittamaan lisälainarahalla tai pitkäaikaisia sijoituksia purkamalla.
- Rahavarojen määrä lisääntyi pitkäaikaisten lainojen nostosta johtuen.
- Vuoden 2023 tilinpäätös toteutui kokonaisuudessaan heikommin kuin talousarviota tehdessä ennakoitiin.
- Koko kuntakonsernin alijäämä oli tilikaudella -550 tuhatta euroa.
- Vuosien 2022 ja 2023 luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, koska sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen järjestämismvastuu siirtyi kunnalta valtiolle 1.1.2023.
- Väkiluku väheni vuoden 2023 aikana 20 henkilöllä: lapsia syntyi 23, kuolleita oli 48 ja väkiluku vuoden lopussa 3 599 henkilöä. Kuntastrategian tavoitteena on säilyttää 3700 asukkaan väestö.

Miten kunnan vuosikate saadaan positiiviseksi? Onko talouden suunnittelussa huomioitu, että poistot nousevat päiväkotij- ja yläkoulu/lukioinvestointien myötä?

Investoinnit

- Talousarvion investointiosassa tilikauden investointeihin budjetoitiin yhteensä 8,9 miljoonaa euroa. Vuoden 2023 euromääräiseksi kokonaistoteumaksi muodostui noin 8,2 miljoonaa euroa. Investoinnit toteutuivat kokonaisuutena 790 tuhatta euroa arvioitua alhaisempina.

Tilikauden merkittävimpiä investointikohteita olivat:

- Maa- ja vesialueisiin varatusta investointimäärärahasta 200 tuhatta euroa käytettiin vain 30 tuhatta euroa ja valtuuston päätöksellä siitä siirrettiin 45 tuhatta euroa kaavateiden perusparantamiseen, johon käytettiin yhteensä 345 tuhatta euroa.
- Uuteen päiväkotiin varattiin vuoden 2023 budjetissa 1,6 miljoonaa euroa ja lisämääräraha 950 tuhatta euroa. Vuoden lopussa tästä 2,6 miljoonan euron määrärahasta oli käyttämättä n. 450 tuhatta euroa.
- Yläkoulu-lukion rakentamiseen varattiin v. 2023 4,45 miljoonaa euroa ja myönnettiin lisämääräraha 1,2 miljoonaa euroa. Vuoden lopussa tästä vajaan 5,7 miljoonan euron määrärahasta oli käyttämättä n. 121 tuhatta euroa.

Kokonaisuudessaan päiväkoti ja yläkoulu-lukio ovat noin 12 miljoonan investointi, osa kustannuksista kuluvan vuoden budjetissa.

Henkilöstö

RAHUA
RAHUA

Henkilöstö ja työhyvinvointi

- Kunnan henkilöstön kokonaismäärä oli tarkasteluvuonna yhteensä 195 työntekijää, joka on 166 vähemmän kuin edellisenä vuonna, johtuen osan henkilöstön siirtymisestä Lapin hyvinvointialueelle.
- Kehityskeskustelut toteutettiin lähes koko henkilöstön osalta.
- Sairauspoissaoloja oli 14,8 (19,3) päivää/henkilö, joten tilinpäätösvuonna päästiin valtuuston asettamaan tavoitteeseen < 15 pv/hlö. Sairauspoissaoloja ei ollut lainkaan 36 työntekijällä.
- Palkkojen ja palkkioiden kokonaissumma henkilöstösivukuluineen oli tilikaudella noin 8,8, miljoonaa euroa.
- Kunnassa työhyvinvointia on seurattu Pulssikyselyjen avulla. Vastausten keskiarvo oli 3,9, tavoitteen ollessa 3. Työhyvinvointi koetaan hyväksi.
- Henkilöstön hyvinvointi on avainasemassa, kun tarkastellaan kunnan pitovoimaa.

Tarkastuslautakunta kysyy, miten kunta varmistaa työntekijöiden saatavuuden ja varautuu eläköitymisiin tiukassa talustilanteessa? Miten kunta pystyy jatkossa takaamaan työntekijöiden riittävyyden?

Tavoitteiden toteutumisen arviointi

Tavoitteiden toteutuminen

Kunnanhallitus

Kunnanhallitus toimintakate yhteensä - 1,522 milj. euroa, joka on noin 110 tuhatta euroa yli talousarvion

- Kunnanhallituksen palveluiden ostoissa on sairaanhoitopiirin lasku 285 000 e, joka on peräisin vuoden 2022 erikoissairaanhoidon palveluista. Siihen ei oltu talousarviossa varauduttu.
- Kunnanhallitus voi päättää sellaisen maksun suorittamisesta, joka on kuntaa sitova ja kiireellisesti maksettava, vaikka tarkoitukseen ei ole määrärahaa käytettävissä. Kunnanhallituksen on viipymättä tehtävä valtuustolle esitys määrärahan myöntämisestä tai korottamisesta.
- Talousarvioon tehtävät muutokset on esitettävä valtuustolle siten, että valtuusto ehtii käsitellä muutosehdotukset talousarviovuoden aikana. Talousarviovuoden jälkeen talousarvion muutoksia voidaan käsitellä vain poikkeustapauksissa.

Tarkastuslautakunta huomauttaa, että laskusta ei ole saadun selvityksen ja pöytäkirjojen mukaan informoitu kunnanhallitusta, valtuustoa tai tilintarkastajaa talousarviovuonna, vaikka lasku on tullut kuntaan jo keväällä 2023. Sille ei ole myöskään talousarviovuonna osoitettu määrärahaa. Talousarviovuoden jälkeenkään asiaa ei ole saatettu valtuuston käsittelyyn.

Tavoitteiden toteutuminen

Kunnanhallitus

Tarkastuslautakunnan mielestä tilinpäätöskertomus kunnan elinkeinoelämän kannalta on kovin suppea. Siinä todetaan ainoastaan, että "uusia yrityksiä syntyi 12 kpl".

Tarkastuslautakunta katsoo, että elinkeinoelämän kuvaus olisi tärkeää, koska kunnan talouden kannalta toimivalla elinkeinoelämällä on suuri merkitys.

- Ranuan kunnan elinkeino-ohjelmassa 2023–2030 kerrotaan, että "Elinkeino-ohjelman toimeenpanon etenemisestä ja tuloksista viestitään avoimesti. Välitavoitteiden kautta pystytään seuraamaan, eteneekö elinkeino-ohjelman toteutus haluttuun suuntaan."

Tarkastuslautakunta kysyy miten tämä lupaus on toteutunut?

Onko kuntamarkkinointiin osoitettu määräraha käytetty suunnitelmallisesti ja onko sen vaikuttavuutta arvioitu?

- Valtuusto teki uuden tuulivoimalinjauksen, jonka mukaan tuulivoimaa koskevia kaavoituksia voidaan käynnistää valtuuston päätöksellä. Tämä linjaus aiheutti tuulivoimayhtiöiden voimakkaan kaavoitus- ja maanvuokrausbuumin. Tämä toi myös esille esteellisyyden oma-aloitteisen seurannan ja ilmoittamisen merkityksen päätöksenteossa.

Sisäinen valvonta, talouden seuranta

Hallintosääntö: Osastot seuraavat talousarvion toteutumista osastopalavereissa kuukausittain. Toimielimet raportoivat talousarvion ja toiminnallisten tavoitteiden toteutumisesta valtuustolle kaksi kertaa vuodessa 30.4. ja 31.8. ja tytäryhteisöt puolivuositain, ellei kunnanhallitus toisin päätä.

Tarkastuslautakunta huomauttaa, että valtuustoa ei ole raportoitu ko.asioista koko vuonna.

Kunnan tilinpäätöksen mittava alijäämä selvisi kunnassa vasta alkuvuodesta 2024.

Onko kunnanhallituksen tai hyvinvointilautakunnan johtavat viranhaltijat seuranneet ja tarkastaneet osastojensa talousarvioiden toteutumista koko talousarviovuoden aikana?

Kunnanhallituksen jäsenet allekirjoittivat korjatun tilinpäätöksen sähköisesti kokousta pitämättä.

Kunnanhallitus vastaa sisäisen valvonnan järjestämisestä.

Tarkastuslautakunta kysyy:

- **Kuinka sisäisessä valvonnassa onnistuttiin? Miten sisäistä valvontaa voidaan tehostaa?**
- **Saivatko luottamushenkilöt riittävästi ja oikea-aikaisesti informaatiota ja oliko se luotettavaa?**
- **Mikä on luottamushenkilön tehtävä ja vastuu kyseenalaistaa saatua informaatiota ja sen ajantasaisuutta sekä mahdollisuus reagoida oikea-aikaisesti?**
- **Olisiko tilivelvollisille syytä järjestää koulutusta?**

Tavoitteiden toteutuminen

Sivistystoimi

Hyvinvointilautakunta/sivistystoimi toimintakate yhteensä – 10,857 milj. euroa, joka on noin 548 tuhatta yli talousarvion.

Varhaiskasvatus

- **Toimintakate oli – 2, 083 milj.euroa ja se on 360 tuhatta yli talousarvion.**
- Vuonna 2022 ylitystä oli reilut 101 tuhatta euroa, 2021 budjetti ylittyi vajaalla 65 tuhannella eurolla.
- Henkilöstön tarve talousarviossa oli 29,7 ja vuoden 2023 toteuma oli 35,02. Määräaikaisia oli 9 hlöä. Toisaalta päivähoitopaikkaa tarvitsevien ja esiopetuksen piirissä olevien lasten määrä ei ole merkittävästi muuttunut. Edellisvuoteen verrattuna määrärahoja lisättiin reilu 160 tuhatta euroa.
- Ylityksiä on perusteltu erityisen tuen tarpeen lisääntymisellä sekä tilojen haasteilla.

Tarkastuslautakunta muistuttaa, että varhaiskasvatuksen budjetin reilu ylittyminen on vuosittain toistuvaa. Kunnan tulisi tarkemmin huomioida varhaiskasvatuksen tilanne tulevien vuosien suunnittelussa, jotta määrärahat riittäisivät laadukkaan varhaiskasvatuksen tarjoamiseen, henkilöstöresurssien riittävyyteen ja siihen, että henkilöstö jaksaisi työssään.

Varhaiskasvatuksen merkittävää määrärahaylitystä ei ole tuotu valtuuston käsiteltäväksi. Miksi ei?

Tavoitteiden toteutuminen

Sivistystoimi

Perusopetus

- **Toimintakate oli – 6,499 milj. euroa, joka on 156 tuhatta euroa yli talousarvion.**
- Oppilaita oli yhteensä 499.
- Peruspetuksen resurssit ovat hyvät.
- Oppilaiden lisääntyneeseen tuentarpeeseen on vastattu.
- Kuhan koulu ylitti määrärahansa 85 tuhannella eurolla ja yläkoulu 212 tuhannella eurolla. Projekteissa ylitystä oli 100 tuhatta euroa.

Miten sivistystoimi valvoo talouden toteutumista?

Tavoitteiden toteutuminen

Sivistystoimi

Lukion vetovoimaa oppilaitoksena on pyritty kehittämään luontoyrittäjyys -erikoistumisen kautta.

- Tavoite oman kunnan nuorten hakeutumisesta lukioon (45 % ikäluokasta) ei ole toteutunut. Lukion opiskelijamäärä väheni edellisvuodesta, ollen 2023 lopussa 55.
- Kustannus euroa/oppilas oli 16 420 e, kasvua edellisvuoteen oli paljon, liki 3000 e.

Onko luontoyrittäjyysteema lisännyt lukion vetovoimaa? Miten paikalliset nuoret saadaan kiinnostumaan omasta lukiosta?

Kansalaisopisto ja kirjasto onnistuivat täyttämään sekä taloudelliset että toiminnalliset tavoitteet hyvin.

Vapaa-aikatoimi toimintakate ylitti talousarvion reilu 50 tuhatta euroa. Hankemäärärahat jäivät ennakoitua pienemmiksi. Liikuntapaikat, nuorisotoimi ja museotoimi ylittivät määrärahat.

Tarkastuslautakunta kysyy, jäikö kirjaston toteuttamasta Demokratiahankkeesta hyviksi koettuja käytänteitä elämään demokratian edistämistyöhön?

Tavoitteiden toteutuminen

Tekninen lautakunta

- **Tekninen lautakunta toimintakate yhteensä -1,556 milj. euroa, joka on noin 35 tuhatta euroa yli talousarvion.**
- Ylitykset tulivat enimmäkseen energiasta, alueiden rakentamisesta ja kunnossapidosta sekä muutamista ennakoimattomista seikoista johtuen
- Reitistöjen, virkistysalueiden ja liikuntapaikkojen rakentamiseen ja kunnossapitoon on panostettu voimakkaasti.
- Toimitila- ja vuokrauspalvelun osalta toimintatuotot jäivät 104 tuhatta euroa alle budjetoidun ja toimintakulut ylittivät 51 tuhatta euroa budjetoidun.
- Hyvinvointialueelle vuokrattavista kiinteistöistä saatiin sopimus aikaan suhteellisen myöhään (heinäkuussa) ja saavutettu vuokrataso jäi 40 tuhatta euroa alle arvioidusta.
- Käytöstä poistettujen rakennusten myyntiä jatkettiin, osittain tuloksellisesti.

Tarkastuslautakunta kysyy, onko Koivutien rivitalokiinteistön kohtaloa suunniteltu? Entä Pappilantien yläkoulun rakennusten?

Tytäryhteisöjen arviointi

Ranuan Vuokra-asunnot Oy

- Yhtiön liikevaihto oli 1,13 milj. (2022 1,22 milj.) Liikevaihto supistui 7 %
- Käyttökustannukset ovat kasvaneet kuluneella kaudella noin 6 % (sähkö, lämmitys)
- Kuluneella kaudella on tehty vain välttämätön korjaus ja huoltotoimi, keskitytty talouden tasapainottamiseen

Tarkastuslautakunta kysyy, onko kunnalla suunnitelmia vuokra-asumiseen tarkoitettun asuntokannan lisäämiseen ja nykyaikaistamiseen?

Ranuan Infra Oy

- Liikevaihto oli 2,7 milj. (2,5 milj. 2022) Liikevaihto kasvoi 8,9 %, liikevoitto oli 0,286 milj.
- Pitkäaikainen vieraspääoma oli 3,4 milj. (6,2 2022) ja lyhyt 3,2 milj. (0,6 milj.)

Tarkastuslautakunta kysyy, mistä lyhyen vieraan pääoman voimakas nousu johtuu?

Tavoitteiden toteutuminen Ranuan Seudun Matkailu Oy

- Toimintavuonna yhtiön kokonaisliikevaihto oli noin 5,5 miljoonaa euroa, joka on kasvua edellisvuoteen 32,5 %.
- Vuosi 2023 osoitti hyviä elpymisen merkkejä asiakasvirroissa lähelle koronaa edeltävää tasoa.
- Eläinpuiston “aitojen sisäpuolisen” infrastruktuurin uudistukseen on panostettu.
- Yhtiö juhlisti 40 toimintavuottaan.
- Tilikauden 2023 voitto oli 350 tuhatta euroa. Omistajalle jaetaan osinkona 100.000 euroa.

Tarkastuslautakunta kysyy miten Ranua saadaan mukaan Lapin matkailun nousukehitykseen?

Kunnanhallituksen tulisi antaa valtuustolle puolivuositain raportti yhtiöiden tavoitteiden toteutumisesta ja taloudellisen aseman kehittymisestä sekä arvion tulevasta kehityksestä ja riskeistä. Näin ei ole toimittu.

Onko omistajan ennakkokantoja selvitetty kuntakonserniin kuuluvien yhtiöiden asioissa konserniohjeen edellyttämässä asioissa?

Yhteenveto

Tarkastuslautakunta jättää arviointikertomuksen vuodelta 2023 valtuuston käsiteltäväksi.

Allekirjoitukset

Ranualla 4. kesäkuuta 2024

Ulla Ilvesluoto
puheenjohtaja

Toivo Sääskilahti
varajäsen

Santeri Ahola
jäsen

Rauno Kuha
jäsen

Marja-Liisa Vartiainen
varajäsen